

Posudek rigorózní práce

Markéta Česáková, Rychtářské manuály města Náchoda 1603–1636, FF UK – katedra PVHAS, Praha 2011, 264 s. + 38 obr. příloh.

Základem předkládané rigorózní práce Markéty Česákové je její diplomová práce obhájená úspěšně na katedře PVHAS na podzim roku 2010, kterou po určitých drobných úpravách provedených především na popud oponentky práce, v některých ohledech doplnila či upravila. Hlavní těžiště práce spočívá v kodikologické, diplomatické a paleografické analýze dvou nejstarších rychtářských manuálů města Náchoda z let 1603–1636, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Náchodě. Autorka se však neomezila pouze na výše uvedenou analýzu pramene, ale zpracovala zevrubně i obsahovou stránku obou knih, přičemž sledovala především vývoj náchodské městské správy a organizaci městské kanceláře v daném období.

Práce je velice přehledně a logicky členěna do čtyř hlavních oddílů. Součástí úvodní části je systematicky zpracovaný komentovaný přehled pramenů a literatury. S ohledem k tématu práce a především pak začlenění zpracovávaných rychtářských manuálů do kontextu fungování náchodské městské správy věnuje autorka pozornost i dalším typům městských knih, všímá si rovněž materiálu listinného a aktového. V následující části podává autorka přehled dějin Náchoda v době, z níž jsou oba zpracovávané rychtářské manuály, přičemž hlavní pozornost zaměřuje na vývoj městské správy se zřetelem k úřadu městského rychtáře. V závěrečné části prvního oddílu se diplomantka zabývá rychtářskými manuály ve vztahu k dalším písemnostem městské správy, zejména k jednotlivým typům městských knih, a to nejen v rámci sledovaného období, ale poskytuje informace pro celé období předmagistrátní, tzn. do počátku devadesátých let 18. století. Celý úvodní oddíl pak uzavírá stručný přehled historie náchodského městského archivu, jehož jsou manuály součástí.

Obsahem druhého oddílu je detailní paleograficko diplomatický rozbor obou rychtářských manuálů, včetně základního vnějšího popisu kodikologického. Autorka postupuje systematicky od popisu vazby, rozměrů (v této souvislosti je diskutováno užití termínu výška knižního bloku – s. 61 a 62), foliace, určování filigránů (kdy využívá jak literaturu domácí, tak i zahraniční) přes rozbor zápisů z hlediska jazykového, typologického a d. až po určování písařů jednotlivých záznamů. V souvislosti s vklady záznamů do manuálů se rovněž zamýšlí nad otázkou, zda tyto byly vkládány teprve na základě konceptů či bylo do manuálů zapisováno přímo. Na základě komparativního průzkumu dospěla autorka k závěru, že vkládání záznamů se uskutečňovalo oběma uvedenými způsoby. Pokud jde o písaře rychtářských manuálů, rozděluje je autorka do tří skupin. V první skupině jsou zařazeni písaři radní, ve druhé rychtáři a pomocní písaři, v poslední skupině jsou zařazeni písaři anonymní. Tam, kde se diplomantce podařilo písaře určit jmenovitě, nechybí vedle paleografického rozboru ani základní informace o profesním působení daného písaře, v případě anonymních písařů se autorka pokusila o jejich dílčí charakteristiku na základě obsahového a formálního rozboru. Zvláštní kategorií v souvislosti s určováním jednotlivých písařů tvořily missivy a zejména žaloby, právní odpovědi a svědectví, kdy se zejména u posledních tří kategorií jednalo zpravidla o písaře bez bližší vazby na náchodskou městskou kancelář, resp. úřad či se mohlo jednat bezprostředně o přímého aktéra vstupujícího do právního řízení. Jak missivy, tak žaloby, odpovědi a svědectví jsou vzhledem k určitým specifickým zařazení samostatně.

V pořadí třetí oddíl je zaměřen na rozbor věcného obsahu zápisů v manuálech obsažených. Pro větší přehlednost byly pro představení typologie zápisů vytvořeny tabulky (samostatně pro oba rychtářské manuály) obsahující kromě typu zápisu jeho chronologické zařazení, následuje charakteristika průběhu řízení, dále je uvedena kategorie písemného záznamu,

tedy způsob, na jehož základě byl záznam do manuálů vložen. Předposlední kolonka je vyhrazena pro písaře, poslední odkazuje na folia, na nichž je v manuálech zápis zaznamenán. Součástí obsahové analýzy je pečlivě zpracovaný osobní rejstřík, na rozdíl od tabulek vyhotovený společně pro oba manuály.

Obsahem závěrečného čtvrtého oddílu práce je zevrubné statistické zhodnocení jednotlivých údajů v manuálech obsažených, výsledky této analýzy jsou připojeny v doprovodných přehledných tabulkách. V rámci této statistické analýzy provedla diplomantka rozbor četnosti záznamů v manuálech za jednotlivé roky, přičemž na základě souvislostí se pokusila časově zařadit i záznamy postrádající dataci. Celkový počet zpracovávaných a analýze podrobených záznamů dosahuje úctyhodného čísla 780. V souvislosti se zpracováváním statistického přehledu sledovala autorka rovněž četnost výskytu vevázaných písemností – celkem se jedná o 21 missivů (jejichž rozboru se v rámci práce rovněž věnuje v samostatné kapitole), dále je zařazena pasáž týkající se poměru písemně podaných a ústně přednesených žalob, právních odpovědí a průvodů (42:59), kdy zvláště v druhém případě záleželo na schopnostech a zkušenostech písaře, jakým způsobem předmětné přednesení zachytil. Ve statistickém přehledu dále nechybí četnost výskytu rukopisů všech písařů v jednotlivých letech, zachycen je rovněž jejich podíl na učiněných vkladech. Samostatná pozornost je v rámci statistické analýzy zaměřena na věcný obsah zápisů, díky čemuž bylo možné si učinit zcela konkrétní představu o náplni práce náchodského rychtáře, oblasti jeho působení v rámci fungování městského organismu. Podstatnou část rozbohem získaných údajů tvořily informace i o obyvatelích Náchoda a přilehlých obcí spadajících pod pravomoc rychtáře.

Závěrem připojený soupis pramenů a literatury již jen podtrhuje příslovečnou archivářskou pečlivost.

Markéta Česáková provedla ve své práci vyčerpávající rozbor dvou náchodských rychtářských manuálů z první poloviny 17. století. Vyčerpávajícím způsobem zhodnotila stávající literaturu k danému tématu, prokázala výbornou orientaci v pramenech, kdy se neomezila pouze na uváděné dva rukopisy rychtářských manuálů, ale jako komparačního materiálu využila i prameny další. Práce, která bohatě splňuje nároky kladené na práci rigorózní, a jako taková byla zařazena do edičního plánu nakladatelství Karolinum pro rok 2011, doporučuji k obhajobě.

doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

V Praze dne 28. března 2011